Oskar Bartel
(24 X 1893 — 5 XI 1973)

W chwili przekazywania do druku obecnego rocznika dowiedzieliśmy się z głębokim żalem o śmierci wieloletniego zastępcy redaktora naszego pisma, profesora Oskara Bartla. Nie sposób byłoby nam teraz przedstawić obszerniej dorobek i zasługi tego zasłużonego badacza dziejów reformacji w Polsce, wytrawnego i ofiarnego wychowawcy wielu pokoleń młodzieży szkolnej i akademickiej, szlachetnego wreszcie i pełnego wielkiej życzliwości dla innych człowieka. W tym krótkim wspomnieniu chcemy tylko zwrócić uwagę na jego zasługi badawcze w zakresie studiów nad dziejami polskiego różnowierstwa.

Debiut naukowy O. Bartla w tym ostatnim zakresie stanowił gruntowny, oparty na sumiennych poszukiwaniach archiwalnych, artykuł o *Grzegorzu Pawle z Brzezin* („Reformacja w Polsce", t. V, 1928). Stanowił on skrót obszernej rozprawy doktorskiej na ten sam temat wykonanej na seminarium prof. Marcelego Handelsmana. Pomimo ukazania się fundamentalnej monografii K. Górskiego o Grzegorzu Pawle artykuł ten zachował do dziś wartość, zwłaszcza w partiach biograficznych.

Drugą z kolei monografię poświęcił O. Bartel *Janowi Łaskiemu* (1955), nie zdołał wszakże niestety doprowadzić jej do końca. Opublikowana część dotyczy w głównej mierze zagranicznej działalności tego najwybitniejszego przedstawiciela Polski wśród reformatorów europejskich. Stąd też doczekała się ona licznych pozytywnych recenzji, m.in. w zagranicznych czasopismach naukowych. Ostatni okres życia i działalności Łaskiego przedstawił autor tylko w formie szkicowej („Rocznik Teologiczny", R. 4, 1962). Walor tej monografii, do której prof. Bartel słusznie przywiązywał dużą wagę, polega m.in. na ukazaniu polskiego wkładu w ogólnochrześcijański ruch ekumeniczny XVI wieku. Tym ostatnim problemem zajął się również profesor Bartel w artykułach i szkicach na temat zgody sandomierskiej i Bartłomieja Bythnera (por. m.in. „Rocznik Teologiczny", R. 12, 1970).

W obu wyżej omówionych monografiach autor uwzględnił w szerokim zakresie europejskie tło reformacji w Polsce. W szczególności interesował go problem recepcji dzieł i poglądów przywódców reformacji zachodniej na terenie polskim. Osobne artykuły poświęcił więc z jednej strony Lutrowi i Melanchtonowi, z drugiej zaś Zwingliemu i Kalwinowi. (Posłowie — wspólnie z J. Narzyńskim — do pracy F. Lau, *Marcin Luter*, Warszawa 1966; „Odrodzenie i Reformacja w Polsce", t. 6, 1961; „Przegląd Historyczny", t. 56, 1965). Prace te ogłoszone również w języku niemiec-

kim zapoznały zagraniczny świat naukowy ze stosunkowo mało znaną problematyką recepcji myśli przywódców klasycznej reformacji na gruncie polskim. W języku niemieckim ukazał się też artykuł Zmarłego na temat wkładu reformacji do kultury polskiej („Luter-Jahrbuch", R. 35, 1968). Trudno wreszcie nie wspomnieć o szkicach profesora Bartla stanowiących próbę syntezy dziejów polskiej reformacji w I połowie XVI w. („Rocznik Teologiczny", R. 9, 1967).

Powyższe omówienie nie jest zresztą wyczerpujące i należy tu odesłać zainteresowanych do *Bibliografii prac prof. dr Oskara Bartla* zestawionej w R. 10 z. 2, „Rocznika Teologicznego" (1968).

Będąc członkiem kolegium redakcyjnego naszego pisma od samego początku jego istnienia, Profesor służył nam wielokrotnie pomocą i radami. Były one tym cenniejsze, iż profesor O. Bartel jako członek redakcji czasopisma „Reformacja w Polsce" (w latach 1953—1956) dysponował poważnym doświadczeniem edytorskim.

Kiedy późną jesienią 1970 roku wręczaliśmy Profesorowi dedykowany Mu tom XV „Odrodzenia i Reformacji", cieszyła nas wielce Jego znakomita forma intelektualna. Wykazywał ją również w czasie prac nad tomem, w którym zamieszczamy to wspomnienie. Nikt nie przypuszczał, że odejdzie tak nagle.

Komitet Redakcyjny